

CARTÎLE SATEANULUI ROMANU.

SCRIERE PERIODICA

pentru trebuintiele poporului romanu.

Descépta-te Romane!

Despartirea Basarabiei de Romani'a.

Muscalesce-oiu invetiá,
Candu eu limb'a mi-oiu taiá.
Cantecu din Basarabia.

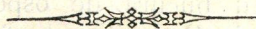
Romania, mama dulce,
Eu te lasu cu Ddieu,
Càci dusmanulu iér me duce,
Iér me iá din bratiulu teu!
Sum rapita, sfasiata,
Sufletulu meu plange frantu;
Dar din pragu eu inc' odata
Gialnicu bine te cuvèntu!

Trista me despartu de tine,
Ce cá mama m'ai iubitu,
Si cu dragu totu dile line
Mi faceai necontentitu;
Càci de-acuma ér' voi trece
Sub alu tiraniei fieru,
Si 'n suflarea ei cea rece
Pomii libertatei pieru.

Inse fia catu de grele
Catusiele p' alu meu sinu,
N' oru poté se stinga ele
Simtiementulu meu romanu.
Si prin dile d' apesare,
Cá steluti'a printre nori,
Voiu privi cu 'ncuragiare
Faci'a ta de multe ori.

Si-oiu sperá, cà dor' odata
Jugulu cruðu se va sfarmá;
Fiic'a smulsa, liberata,
Va sborá la mama-sa.
Ce serbare va se fia!
Me vei stringe 'n bratiulu teu . .
Pan' atunce, Romania,
Se remani çu Ddieu!

Iosifu Vulcanu.

Inceputulu si istori'a Romaniloru.

— *Tractatu, pentru poporul romanu, in forma de dialogu.* —

SÉR'A XXIX.

Inundurea Tatariloru.

Preotulu. Ati vediutu, a séra, la cata saracia si neindestulare a fostu ajunsu tiér'a unгурésca sub regele Andreiu II. Inchipuiti-ve catu a trebuitu se cugete si lucre pentru benele acelei-a urmatoriulu lui Andreiu, cá se-o scóta din saracia si periclu, se-o smulga din man'a celoru puternici, cari pre domnitoriulu loru 'lu socotiáu numai cá pre unu sluga. Pâna la atát'a au fostu ajunsu nobilii cei mari, catu nece se scoláu nece-si redicáu palari'a candu trecea regele loru pre langa densii. Urmatoriulu lui Andreiu, Bel'a IV din tóte poterile s'a nisuitu a-si cascigá onórea, ce compete unui rege, a infránge córnelu celoru puternici si a aduce tiér'a la stare inflorentia. In nisuintiele lui cele bune a fostu conturbatu prin un'a intemplantare fórtu trista.

Elu a inceputu a domni la anulu 1235 si pre la anulu 1240 se latiesce vestea cá fulgerulu, cá vinu Tatarii asupr'a Ardealului si asupr'a Ungariei. Regele a facutu totu ce i-a statu in potere cá se impedece navalirea loru in tiéra. Tóte i-au fostu indesiertu. Cà-ci nobilii cei mari, pre cari i-a fostu lipsitu de multe bunuri, cari sub tatalu seu le tieneau pre nedreptulu, nu voiáu se-lu asculte, ci candu a portatu Bel'a sabi'a sangerósa prin tiéra, rideau si nece cugetau la periculu ce-i amenintiá.

Tatarii se apropiáu totu mai tare. Tatarii au navalitu asupr'a patriei nóstre pre mai multe locuri. Si anume in Transilvani'a pre pasulu Oitozului si pre Rodn'a. Rodn'a erá unu satu sasescu, numerá la 60.000 locuitori si in stare buna. Candu s'a aretatu Tatarii la Rodn'a Sasii serbáu diu'a pasciloru. Cu micu cu mare au esitu inaintea loru. Tatarii au faciáritu fug'a, deci Sasii s'au intorsu acasa si de voia buna cà au batutu pre Tatari s'au apucatu de ospetatu. Dara nu multu s'au potutu bucurá de ospetiu, cà-ci Tatarii au navalitu de nou asupr'a Rodnei si au facutu unu macelu infricosiatu. De aci condusi de 6000 calareti din Rodn'a sau

dusu catra Ungari'a. In Ungari'a, unindu-se cu alta multime, au datu pieptu cu óstea lui Bel'a colo pre postele Mohi, langa riulu Siaio (Sajó) si armat'a regelui a fostu batuta cumplitu si regele numai cu fug'a si-a potutu mantui vieti'a.

Acum Tatarii s'au apucatu de pustiitu, jafuitu si omoritu. Nu este omu, iubitoru, se póta spune cate a patimitu tier'a nóstra dela cumplitii Tataři. Tóta tier'a erá un'a mare de flacara, tóta tier'a erá unu campu plenu de cenusie si tatiuni. Locuitorii Ungariei fugiáu din-aintea Tatariloru in ascunsele muntiloru si a codriloru, in crepaturi de pamentu, in pesceri in trestiișuri si care incatráu vedea cu ochii, numai se-si scape vieti'a.

Cari n'au fugitu séu a fostu dati mórtei prin cele mai cumplite torture, séu se facura sclavi acelor'a, cari i-au pustiitu tóta avérea si omoritu pre tata, mama, frati, surori ori alte rudenie. Locuitorii eráu parte omoriti, parte ascunsi, éra tiarinile remaneau nelucrate, holdele nesecerate. Tatarii se folosescu de insielatiune. Si adeca capeta la mana pecetulu tieriei, silescu pre unii din cei prinsii cá se scrie in numele craiului Bel'a, cá fia care locuitoriu ascunsu se se întórca la ale sale, cá-ci Tatarii s'au dusu din tíera, deci se vina se-si culéga bucatele. Multi s'au insielatu si au parasitu ascunsele, dara a fostu vai de capulu loru, cá toti au fostu dati prada mórtei celei mai crude.

In asemenea sórte a fostu si Ardealulu. Cá se poteti mai bene pricepe si intielege ce stare rea a avutu stramosii nostri, voiú spune cuvintele unui canonicu dela Oradea mare, care a fostu prinsu si dusu in prinsórea Tatariloru. Acestu canonicu (Rogeriu, carmen miserabile cap. 32 si 33) candu s'a intorsu din prinsórea Tatariloru si s'a intorsu catra casa prin Moldov'a si Ardealu spune, cá pretutindenea nu vedea altu cev'a decatu numai trupuri mórte, fumu, flacara si focu. Carii rataciáu pre campuri fora stapanu. Fiarále selbatice 'si parasisera vezuinele loru ambláu urlându de-alungulu sateloru fora ómeni, si se nutriáu cu trupuri omenesci, canii s'au selbatacitu si sau facutu lupi. Locuitorii, cá se-si scape vieti'a au parasitu casa si avére, au fugitu in paduri si prin alte locuri ascunse, unde multi pieriáu de fóme. Totu numitululu canonicu spune, venindu prin Transilvani'a n'a intalnitú nece sufletu de omu, in calea s'a avea de indreptariu cate unu

turnuletiu ciuntitu si remasu de focu, pre drumurile de tíera crescuse iérba verde si campurile eráu albe de osamentele celoru morti, si alte multe spune acelu omu, care le-a vediutu tóte cu ochii sei. Multi locuitori ai tíerei au pieritu in acelu tempu, de care se numai dée Ddieu. De pe tempulu acelu tristu a remasu in gur'a poporului nostru romanescu vorb'a: „Lasa-lu la Han-Tataru“ si prin urmare cu ace'a Romanulu a sustinutu pana adi necasulu celu suferitu atunci.

Victoru. Si tóte aceste au venitu de acolo cà nobilii eráu vraşbíti cu craiulu!

Preotulu. Bene dicit Fiiule. Vedeti un'a alta pilda unde duce neintielegerea si cért'a. Traiti dara in intielegere unii cu altii, ascultati de acei'a cari suntu in fruntea vóstra si ve vréu benele. Tempurile sunt de totu grele si acum aveti cea mai mare lipsa de intielegere si de unire. Nu ascultati de ómenii reutatiosi si cari numai dupa benele loru venéza, cà-ci multi suntu cari ve vorbescu si puçini cari in adevéru ve si iubescu, fugiti de cei multi, si ascultati pre cei puçini.

Dara mai avemu multe de a povestí din cele ce s'au intemplat cu neamulu nostru si inca de aci incolo suntu faptele cele mai interesante.

Gavrila. Povestesc-ne Domnule se-le scimu si se ne scimu aperá, si invetiandule se scimu ce face.

Preotulu. Adi nu ve potu povestí cev'a lucru vrednicu de urmatu, dara omulu intieleptu si din fapte mai puçine bune invétia bune si nu este unu lucru asiá de reu din care se nu potemu scóte invetiatura buna.

Voiu trece dara dela Tataru. Se-i lasamu acolo in puştiulu loru pamentu!

Bietulu rege alu Ungariei, Bel'a IV a facutu ce i-a fostu in putere pentru a aduce tíer'a in róndu bunu si a si facutu multe. Dara a muritu si n'a potutu face totu ce a voitu. Dupa mórtea lui éra au urmatu cérte, éra neintielegeri. Intre urmatorii lui Bel'a IV*) a fostu si Ladislau Cumanulu unulu din cei mai stricati ómeni, tóta víeti'a si-o-a petrecutu in desfránari, in imbuibari, betii si petreceri. S'a certatu cu muierea, o a alungatu dela sine, s'a certatu cu Pap'a dela Rom'a, n'a voitu se-lu asculte, s'a certatu cu mai Marii tíerei

*) Stefanu V. 1270—1272. Ladislau Cumanulu 1272—1290. Andreiu III. 1290—1301.

si iubiá numai pre Cumani, in acároru societate facea tóte foradelegile. Mare plaga a fostu Ladislau Cumanulu pre biét'a patria.

Dupa mórtea acestui craiu — de toti aseptata — a urmatu Andreiu III celu din urma din viti'a lui Arpadu. Acést'a este de insemnatu pentru noi, cà-ci la anulu 1291 a datu trei crisove séu diplome, un'a fauriloru din Trascau, alt'a baiesiloru din Turd'a si a trei'a Magistrului prin care i-i dà indereptu unele sate de langa Oltu, cari s'au fostu luatú dela aula pre nedreptulu. Inse acestu documentu are si alta insemnatate pentru noi cu multu mai mare. Si anume in acelu documentu se dice apriatu cà diet'a dela Alb'a-Iuli'a din 1291 a fostu compuse din Sasi, Secui si Romani, prin urmare inca pre la anulu 1291 Romanii eráu recunoscuti in Ardealu cá natiune separata si erá chiamata la desbaterile tierei.*)

Cu acestu craiu se scobóra in mormentu celu din urma craiu din sementi'a lui Arpadu, cari au domnitú dela 1000 pana la 1301.

Ardealulu pre tempulu acest'a se tiené inca totu de Ungari'a.

De aci in colo voiú povesti istori'a nóstra sub craii din casele mestecate.

Ioanu. Vomú veni Dle, alduite-ar Ddieu, se-Te ascultámu cà noue ne place cele ce ni le spui!

Teodoru Petrisioru,
profesoriu.

FRATII JDERI.

I.

E geru, e intunerecu! Nori negri dusi de ventu
Se térae pe ceriuri, se lasa pe pamentu
Cu aripi uriesie de paseri nevediué
Ce curatia de sange vai, siantiuri si redate.

E ventu cu plóia rece si nóptea cu fiori,
Cà-ci umbr'a e tiesuta de fulgeri trasnitori;
Nu'su inse focuri 'nalte de-a cerului furtuna,
Dér' fulgeri, mii de tunuri ce 'n zare cruntu detuna.

*) Vedi Diplom'a, la G. Sincsi, Cron. Romaniloru, Tom. I. pag. 288.

L'a loru lumina rosia in clipa se ivescu
Mari lagara de ómeni armati ce se pandescu;
Si crancene redute, si 'n dosu de parapete
Vapai de ochi selbateci, luciri de baionete.

Romanii udi la pele, flamandi, lipsiti de focu,
In siantiulu loru, sub arme, stau glóta la unu locu,
De mórte si nevoia ridiendu cu nepasare ...
Voinici ei sunt la lupta, voinici si la rabdare!

„— Mei ómeni! — díce unulu, unu síoimu dela Bikaz, —
„De multu ne spala ceriulu cu plóia pe obrazu!
„Mani, candu s'a face diua, Jder Négu, fora veste
„Frumosu a se ne-apara catu Albulu din poveste.

„— Urítu, frumosu, albu, negru, cu nu sciú; dér' ce sciú,
„Sciú, ca halalu de turculu ce-oim intalni de viu.
„— Si ce-ai se'i faci mei Négu? — Se'lu haituescu fertate,
„Pan' mi s'a uscá bine camasi'a de pe spate.“

Toti rídu ... , dér' ce ratéza d'odata risulu loru?
O bomba vine! — o bomba, alu mortiei meteoru!
Toti vedu mórtea cu ochii! ... unu vaetu: „ah, moru. — Cine,
„Cine'i ucisu? — Eu ... me ducu ... ve lasu cu bine.“

„Sermandu! — díce romanii, graindu'lu tristu d'arendu'lu;
„Nici c'a avutu elu parte se'si implinésca gandulu!
„— Multu au se'i mai bocésca neveste si copile!
„— Hei ... Dumnedieu se'lu erte! Ce vreti? n'a avutu dile.

„— Dér' unde'i Jderu mezinulu? — De paza colo 'n siantiu,
„Unde-au peritu aséra unu smeu de Dorobantiu.
„— Se'i spunemu, se nu'i spunemu, ca 'i-a moritu fratorulu
„— Ba se tacemu mai bine, se nu'lu uciga dorulu.“

II.

In capetulu din drépt'a alu siantiului, in tina
Sta singuru la o parte unu omu, care suspina,
Cà-ci are-o presimtire ce'i totu menesce-a reu
Si'i duce, duce gandulu mahnitu la frate-seu.

Elu e ostasiu de frunte; Jder Nistoru venatoriulu
Ce intra 'n turci naprasnicu, cumu intra 'n cardu omorulu
Si'i place pe campu netedu cu durd'a se veneze
Cumplitu basi-buzucii si fiarele cercheze.

D'aséra 'n sentinela Jderu siede totu la panda
Gandindu la bieta'i mama cu anim'a plapanda,
Visandu l'a lui mirésa cu sufletulu diuosu,
Privindu la turci in façia cu ochiulu scíteiosu.

Dér' ventulu sufla-a érna, dér' plóiea cade 'n unde!
Prin haine pan' la óse inghetiulu 'lu patrunde,
Si 'ncetu elu simte somnulu, ca vine pe furisiu
De 'ntende peste ochi-i unu velu paingenisiu.

Jderu lupta, ambla, canta, nevrendu cá se se culce,
Dér' somnu 'i versa 'n creeri beti'a lui cea dulce,
Si elu pe nesimtite invinsu, intunecatu
Se radiema de pusca si adórme clatinatu.

D'odata 'i se pare, ca vede p'a lui mama
Ce vine, ilu atinge la ochi cu-a ei naframa
Si 'i díce: „Te trezesce, copile, dragulu meu!
„Vinu dusmanii! ... te-ajunge prin somnu pecatulu greu!“

Tresare venatorinlu! ... Doui spectri 'i se aréta
'Naltiandu-se prin umbra cu arm'a redicata! ...
„Ho! fiara, ho!“ elu striga, si in clipa vii desteptu,
Pe dusimani ii strapunge cu baionet'a 'n peptu.

Din doi unulu c'unu gemetu oftéza, cade, móre,
Ér' altulu cu dorerea luptandu-se in pecióre,
Se 'ncrunta, se rapede cá lupulu cruntu, la Jderu
Si 'i face o brazda larga la braçiu cu-alu seu hangeru.

Apoi se prabusiesce alaturea cu mortulu ...
Jder dice atunci, mustrandu'lu: „De ce 'ti-ai lasatu cortulu?
„Si ce catasi, pagane, aici in siantiulu meu?
„Ti-a fostu uritu de viétia? Amaru de capulu teu!“

Si aprigu, cu mania redica stratu 'n aeru.
Se sfarme peptulu dusmanu, ce scóte-unu jalnicu vaeru.
Dér' candu se dè: „Stai, frate! ei dice-unu glasu iubitu,
„Nu'i dreptu se dai lovire vrasmasiului ranitu!“

Jderu sta, arunca arm'a, s'apropia 'n tacere
De turcu, ei léga ran'a, alina-a lui dorere;
Apoi, candu vine diu'a, pe turculu lesinatu
'Lu porta 'n ambulandia, dicéndu: „Poftimu venatu!“

V. Alecsandri.

Romanii din Turci'a.

(Vedi Cartea VII. a. c.)

X. Scólele române si episcopi'a româna in Dobrogea.

Dupa ce, eu-subscrisulu, cu ocasiunea caletoriei mele prin Turci'a europeana (1870—1875), spre a cercetá pe românii locuitori acolo, si starea vietuiri lor a o cunósce; unde in provinci'a

Dobrogea gasiu 72 comune române, pe care tôte, in unulu din articuli precedentii din acêsta fôie, le specificaiu cu numele, aratându-le si numerulu familiilor ce cuprindu fia-care din aceste 72 comune; — ier' in pregiurulu Vidinului aflaiu alte 66 comune, preste totu 136 comune in Dobrogea si Bulgari'a, mai tôte aceste comune curatu române, unde suntu câte putieni bulgari amestecati cu românii; si din aceste 138 comune române, unele suntu fôrte mari si populate, de 200, 300, pâna si de 600 familii române un'a, cum este Turtucai'a, preste ap'a de Olteniti'a, comuna de 625 familii, din care 565 suntu curatu române, si numai 60 familii bulgari; alte natiuni acolo nu suntu. — Românii din Dobrogea suntu fôrte lucratori, ocupându-se cu totu felulu de intreprinderi, avendu si pamentu bunu si indestulu, ei dupa impregiarile locului tôte necesarele le au, vite si alte averi materiale, fiindu cu tôte multiamiti, numai un'a le lipsesce, nutrimentulu spiritului si celu intelectualu, ei pe acest'a nu-lu au, care 'lu da numai scôl'a. Si asiâ dar' eu gasiu pe bietii fratii nostri români din Turci'a cã ei scôle nationale prin comunile lor n'au, asiâ încãtu copii lor, din lips'a de scôle, crescú cã vitele, fara nici o instructiune si, cându suntu mari, devinu toti numai servitori de josu si ordinari altoru nationalitati, cari totu suntu mai descepti de câtu românii, si caus'a, ca românii, cari din firea lor suntu destulu de descepti, dar' lipsindu-le scôl'a, si neinvetiându nimic'a in copilarie, cându se facu mari, totu nimic'a sciu, prin urmare dar', ei crescându mari, nu suntu buni de nimic'a.

Trist'a acêsta stare a aceluor frati români din Dobrogea vedindu-o, cerui o impoterire dela celu de atunci bunu pasia in Dobrogea, Ismail Bein, de a putea fi si acolo dascalu românescu, cum anu fostu si in Romani'a pe care o si dobândiú, si asiâ eu cu acea arma intaritu, in calitate de directoru de a putea organisá scôle primare prin comunele române din Dobrogea, care renduiala se impartasí si respectiviloru caimacani (prefecti) de prin districte. Eu dar' cu acêsta putere investitu, organisaiu 21 scôle române, incepându cu cea din orasiulu Tulcea si anume:

1. In capital'a Tulcea, unde suntu 400 familii române.
2. „ com. Niculitielu, cu 168 familii române.
3. „ com. Isaccea, cu 186 familii române.
4. „ orasiulu Hirsiov'a (Vóros) cu 260 familii române.
5. „ com. Groap'a Ciobanului cu 136 familii române.
6. „ com. Garliciu, cu 125 familii române.
7. „ com. Daienii, cu 315 familii române.
8. „ com. Ostrovu, cu 105 familii române.
9. „ com. Topatu, cu 225 familii române.
10. „ orasiulu ~~Macinu~~ cu ~~360~~ familii române.
11. „ comun'a Grecii cu 185 familii române.
12. „ comun'a Fontan'a Nedeli séu Satu-nou, 150 fam. române.
13. „ com. Turcói'a cu 155 familii române.
14. „ com. Jijil'a, cu 110 familii române.
15. „ com. Picineag'a, cu 125 familii române.
16. „ com. Arzaclau, cu 98 familii române.
17. „ com. Pisiç'a, cu 95 familii române.

18. „ com. Garbanu, cu 94 familii române.
19. „ com. Vacareanii, cu 285 familii române.
20. „ com. Lunca vitii, cu 250 familii române.
21. „ com. Rachieriu, cu 60 familii române.

Toti noi institutori din aceste 21 scóle române indata cu a loru numire si intarire in a loru functiune de profesori, fura platiti câti-va ani cu câte 200 lei (dóne lire turcesci) pe luna, banii dati dela conaculu fia-cârui districtu, salariulu decretatu de bunulu de atunci pasi a Ismail Beiu, efectuatu de directorulu scóleloru române de atunci pe acolo, Nifonu Balasiescu. — Acum firesce ca acea léfa de institutori pentru acele scóle nu mai esista, ea va trebui de nou creata, totu de unu asemenea barbatu, pentru scólele ce iér' din nou voru trebui a se creá pe acolo.

Cu acea ocaziune atunci, directorulu scolasticu Nifonu Balasiescu, aru fi pututu infintia nu numai aceste 21 de scóle, ci in tóte comunele române Dobrogea, câte un'a, déca cârtile didactice (Abecedariile) nu-i aru fi lipsitu câci numai atunci pentru copii din acelea 21 scóle avea trebuintia de aprópe 3000 esemplare; toti dascalii cârtile pentru scóle le cereau dela directorulu, si acest'a n'avea de unde sa li le dea ca pe acolo nici tipografia nici librarii nu suntu si din caus'a lipsei de aceste cârti, fu silitu se inceteze provisoriu din acésta frumósa missiune de a organisá scóle române in Dobrogea.

Acum insa este neaperata trebuintia de infintiarea unei scóle bune române in orasiulu Macinu, locu preste Dunare de Brail'a, orasiu mare, care cade tocmai in centrulu comunelor române din Dobrogea. In Macinu intre alte nationalitáti (turci, bulgari, románi), suntu 360 familii române, iér' bulgari numai vr'o 55 familii.

Románii din Macinu, ómeni fórté vrednici si activi, vréu in multe sa imite pe fratii loru vecini din Brail'a si Galati. Ei acum de vr'o 3—4 ani 'si facura o biserica nóua románésca, separata de cea bulgara: si acum de unu annu redicara si o scóla iérasii nóua, fórté mare si frumósa, in care potu incapea 350 scolari. — Ba acestu locu frumosu (Macinulu), pentru positiunea lui comoda ese alesu si destinatu de cele 72 comune române din Dobrogea spre a fi resiedinti'a unei episcopii nóue române (episcopi'a romána din Dobrogea), care lucru doritu de toti románii, de-a se infintia aici o episcopia románésca, fu din inima salutatú si firesce mai întâi dupa datoriá incunoscintiatu si cerutu dela prea fericitulu patriarcu alu Constantinopolei, pentru care prea fericirea sea, cu totu sântitulu seu Sinodu in 17. Octobre 1874, si dede aprobarea si archipastorésca sea binecuvéntare prescriindu si formele ce trebuie sa se faca in acésta privintia. — Totu asemenea si inaltu prea sânti'a sea archiepiscopulu si mitropolitulu Calinicu, Primatulu României, rugatu fiindu de románii din Dobrogea, cá in acésta privintia sa le stea intr'ajutoriu, si Prea Sânti'a grabnicu si bucurosú 'si dede inaltulu seu archipastorescu consientiementu promitiendu in mai multe rânduri, totu putinciosulu seu concursu la unu asiá de frumosu si laudabilu actu religiosu nationalu.

XI. Școlă centrală din Macinu.

Dar' acum, sa lasamu episcopi'a românească din Dobrogea pentru alta data, si fiindu-ca localulu celu frumosu spatiosu si comodu pentru școlă româna cea prin indemnulu braviloru frati români din orasiulu Macinu facuta, dicu, ca fiindu-ca localulu acelei frumoșe școle este dejă gat'a, necesitatea reclama neintârdiatu, că intr'ensulu sa se deschida o școlă frumoșă româna, carei fiindu-ca orasiulu Macinu este situatu tocma in mijloculu Dobrogei, in malulu dreptu alu Dunarei, aprôpe peste apa de frumoșele nôstre orasie comerciale Brail'a si Galatiulu, unde vecinatatea acestornu orasie regulate precum si drumulu de feru acelor'a români pôte inlesni multe necesități, care in alte parti nu se potu află: de unde urméza, ca acésta școlă din Macinu fiindu bine organizata intr'unu chipu si cu o programa buna, dar' cu totulu altu-feliu, in modu mai practic, deodata nu cum suntu programele școléloru romane din Romani'a astu-feliu școlă nôstra româna din Macinu, in proportiune cu cele de aici, va avea trebuintia de putine cheltuieli, si folosulu ce ea va dá, va fi forte mare. Intr'ens'a se va invetiá multu, in timpu scurtu, dar' in modu practic; se voru invetiá numai cele neaparatu trebuincioșe si asiá acésta școlă româna din Macinu este destinata că in 2—3 ani sa devina școlă centrala, in care unii tineri scolari români din tota Dobrogea adunati, acesti'a dupa ce voru trece invetiaturile din clasele primare, intr'o sectiune separata cu dóue clase (doi ani) voru mai invetiá, si urmatorele: 1) unu cursu scurtu de o pedagogia si meto-dica, 2) unu catechismu mai maricelu, o scurta pastorală, o prescurtare de istori'a bisericéșca, glasurile bisericesci si tipiculu, pe care sciintie, acesti scolari terminându-le vomu putea formá dintr'ensii, pe unii invetiatori de școle satesci; iér' pe alții candidati de preotie, pe la locurile unde va cere trebuinti'a, prin comunile române din Dobrogea, scapându cu chipulu acest'a de afurisitulu obicei, de a face preoti pe toti carciumarii bancrotati, pe tóte slugile cele rele, ce au fugitu ori au fostu alungati dela târlele stapâniloru sei, cá ômeni de totu stricati, si dupa câte-va septemâni, totu acei stapâni locuitori in sate, se pomenea cu slug'a loru celu departatu dela densii de reu, ca le vine popa, sa le binecuvinteze casele, sa le boteze si sa le cunune copii, iér' ei acum sa-lu plátésca cu câtu va cere si cu totii sa-i sarute mân'a, cá la unu sfântu si duhovnicescu parinte. Noi dar' prin acésta școlă centrala vomu profitá fórte multu, pe care sperâmu ca ne va ajutá D-dieu si fratii nostrii cei buni, români din Romani'a libera, sa o infintiamu; dar' mai cu deosebire speranti'a nôstra cea mare, si potu sa dicu segura, e d. G. Chitiu actualulu ministru instructiunei publice, carele cercându ca cum aru putea acéloru frati ai nostrii in acésta lipsa sa-i ajute patrioticulu seu doru vediu ca cauta a-lu si pune in lucrare, căci pâna acum de unu anu de dile incóce, din sumele ce totu dumnélui le alocase in budgetu, anume pentru școléle române din Turci'a, a si facutu subventiuni la cinci școle între acei români din Turci'a; si anume: un'a, școléi primitive române din Tulcea, care organizata si deschisa de subscri-sulu la anulu 1870, Augustu 16, acum déca acestu ajutoriu de

d. ministru G. Chitiu nu i se facea, n'avea cu ce sa se mai sustina. Apoi a mai facutu si alte subventiuni, la patru scóle, dintre români din Macedoni'a: — Intr'acestu zelosu barbatu dîcu speramu ca cá unu bunu si adevveratu românú ce este, si carele cunósce si neaparát'a nóstra trebuintia, dupa eum a ajutatú pe altele, si cele prea multu de spusu a mai face, ne va ajutá si scól'a nóstra din Macinu, a cărei'a scopu si destinatiune este, cá ea, cá scóla centrala, se respândésca lumin'a, cultur'a si invetiatur'a intre toti români din Dobrogea. Si atunci in Macinu amu avea fericirea pentru prim'a óra a fundá o „scóla centrala româna“, scóla practica, unica in felulu seu, care totu-deodata aru servi 1) si de scóla primara pentru copii, ce voru voi sa invetie putiena carte, pentru usulu socialu bine a ceti, corectú a scrie, unu calculu necesaru spre asi putea tienea socotelile negutiaforesci, — 2) si de unu micu seminaru pentru viitorii preoti români in Dobrogea, lucru care pána acum n'a fostú, 3) si de unu pedagogu séu scóla normala, pentru formarea institutoriloru români la scólele române ce au sa se infiintieze in comunele române din Dobrogea. Acést'a va fi, dîcu, o scóla modelu, care asemenea ei, astadi, nu numai in tóta Turci'a, dar' in felulu acest'a nici in Romani'a libera nu esista; (precum si o episcopia românesca in tíer'a turcésca). Necesitatea acestoru dóue institute fundamentale si *per excellentiam* nationale române, (scóla si episcopia românesca in Macinu), pentru români din Dobrogea, este atátu de simtita, si infiintiarea lorú atátu de dorita si reclamata, încátu fára de densele, limb'a si caracterulu nostru nationalu românú, in Turci'a suntú amenintiate a se perde.

Prof. Nifonu Balasiescu.

DOINE.

I.

Totu me miru si miru, dragutia,
 Cum poti fi asié mandrutia,
 Nu sciu cum poti fi lelitia
 Chiar asié de albinitia;
 Dór te speli lele 'n isvóre,
 Pana 'n resaritu de sóre,
 Si te stergi cu frundiulitie,
 Frundiulitie dalbinitie,
 Cu frundiute de lelia,
 Se-mi fii lelisiora mie,
 Te scaldi sér'a 'n riurele,
 Si te sventa zefirele,
 Séu te bate ventu de bóre,
 Ventu de bóre albitóre,
 Séu te spleni in diori de diori
 Cu routia de pe flori?
 Nu sciu ce faci ce nu faci,
 Numai vedu cá multu mi-placi.

II.

Candu siedeai cu mine 'n satu,
Me iubiai tu infocatu,
Si candu ne iubiamu noi doi,
A fostu raiu in satu la noi,
Si la culme si la vale,
Dulce raiu de desfatare.
Dar adi parca sum in iadu,
Ce me arde nencetatu;
Si la culme si la vale
Iadu si locu de intristare,
Ca de candu nu esti in satu,
Tu lelitia m'ai uitatu.

Vasillu Budescu.

Adunarea generala a Asociatiunii transilvane
pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu.

Angerulu pazitoriu alu Romanismului, care facu nepotintiose tote incercarile de desnacionalizare si outopire indreptate in contra' noastra, dede nascere in anulu 1861 Asociatiunii transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu, — adeca facu pre mai multi barbati luminati ai natiunei romane ca se se unesca intre sene pentru de a redica si cultiva poporul romanu, care printre vitregimea temporiloru remasese indereptulu poporeloru luminate ale Europei.

De atunci abia suntu 17 ani si totusi acesta Asociatiune tenera pote areta sute de teneri crescuti cu cheltuiielele s'ale, cari astadi ca barbati luminati lupta pentru inaintarea si marirea Natiunei romane. — Pentru ace'a se cuvine ca se onoram si se benecuentamu chiar' si amentirea aceloru barbati cari au infientiatu acesta benefacatore asociatiune; si cu totii se ne intr'animu sub steagulu ei maretiu, spre a lupta impreuna pentru desceptarea si luminarea poporului romanu, care este anim'a si sufletulu natiunei romane!

Acesta Asociatiune se intrunesce in ver'a fie-carui anu in cate o adunare generala publica, la care potu lua parte toti Romanii interesati de benele si in florirea natiunei romane. — Adunarea generala se tiene totu in alte si alte orasie din tienuturi mai multu locuite de Romani; si prin acest'a Romanii de pretutindenea potu cunosce mai de aproape Asociatiunea noastra.

Asie in anulu acest'a s'a tienutu adunarea generala a acestei Asociatiuni in 4 si 5 augustu st. n. in orasiulu Simleulu-Silvaniei.

Se vorbimu pre scurtu despre acesta adunare generala, amentindu ca prin trecatu cev'a si despre caletori'a noastra la locul de adunare Simleulu-Silvaniei.

Romanii din Silvani'a n'au crutiatu din parte-le neci osteneda neci cheltuiiele pentru de a multiami pre membrii si ospetii Asociatiunii intr'-uniti cu acest'a oca siune in Simleu; si au isbutitu, — caci

toti ni-amu re'ntorsu indestuliti si multiamiti din senulu loru, fora de a avé a ne cai de alt'a, decatu ca prea curundu s'a sfersita tempulu petrecerei nóstre la densii. Ei ni-au esitu inainte inca la Ciucea — cale de 3 poste dela Simleu — si dupa-ce ni-au ospetatu romanesc, ni-au datu la indemana diece carutie, cu cari apoi toti impreuna amu caletoritu preste Mesesiulu frumosu si incantatoriu catra Simleu. In cale ne opriramu — in opidulu Crasn'a, la Dlu Dominicu Nagy pretore, care ne invitase pre cale telegrafica dela ospetiulu din Ciucea la ospetiulu bogatei mese a Ds'ale. La marginea hotarului Simleului sub o pórtá impletita de ramuri verdi de goronu pentru Romanii verdi cá stejariulu, ne intempinà primari'a si municipalitatea orasiului si a comitatului beneventandu-ne prin primariulu orasiului (magiaru) si prin D. Vasiliu Popu. In capetulu orasiului ne intempinà multimea indesuita a poporatiunei cu music'a, care ne primi cu marsiulu lui Mihaiu Bravulu; ér' in mediuloculu orasiului sub o pórtá de triumfu cu inscriptiunea „*Bene ati venitu!*“ ne beneventà Vicariulu Silvaniei Alimpiu Barbuloviciu, — dupa care apoi furàmú asiediati pre la cartiirele desemnate de mai inainte, cari tóte au fostu bene-alese si deplenu-multiamitorie. Intru acestea de pre Magura sunáu tréscurile.

Veseli'a caletoriei la Simleu ni-o-au marit'o forte tare multimea poporului care alergá din tóte partile spre drumulu de tíera spre a ne vedé, si vediendu-o in numeru asié de frumosu erumpea in strigate de „*Se traésca Domnii nostrii!*“

In 4 augustu dupa sfersirea santei liturgia, intr'unindu-ne cá la 500 insi in sala spaciósa a orasiului, Dlu Georgiu Baritiu deschise siedintiele adunarei generale de estu-anu a Associatiunei Transilvane aretandu aventulu ce a datu literaturai si industriei nationale acést'a Associatiune, in giurulu carei'a ar' trebui se se adune toti Romanii cá astfelu mana in mana cu poteri unite se redicamu natiunea romana la inalt'a s'a destinatiune. Cuventele de inalta eruditiiune a Dlui Baritiu precum si respunsulu plenu de emotiune adeveratu nationala a Dlui Vicariu Barbuloviciu, prin care totu odata beneventà pre membrii Comitetalui si ai Associatiunei intruniti in acestu opidu, — furà primite cu entusiasmu si adese intrerupte de applause adunarei.

Notari ad hoc se aleserá Dr. Gr. Silasi, Josifu Vulcanu si Dr. Suciú.

Dupa ace'a se cetirà raportulu Comitetalui Associatiunei despre afacerile pre anulu 1877/8 si raportulu Cassariului Associatiunci din cari affaràmú intre altele cumca Bibliotec'a Associatiunei s'a inmultitu in decursulu anului cu 78 opuri in 88 volume; in Cass'a Associatiunei au intratu preste anu 7062 fl. 10 cr. din care subtragându-se spelese curente in suma de 4860 fl. 31 cr. cass'a aréta unu crescamentu de 2201 fl. 25 cr. si asié actualminte dispune de 70725 fl. 36 cr. v. a. mai avendu inca in active o suma de 412 fl. 25 cr. si deposite in suma de 887 fl. 82 cr., la cari venu a se adauge si banii incursi cu oca siunea acestei adunari generale in suma de 628 fl. 25 cr. v. a. Fondulu academieii administratu totu prin acést'a Associatiune au crescutu in decursulu anului trecut cu 828 fl. 70 cr. si asié actualminte dispune de 15496 fl. 42 $\frac{1}{2}$ cr. v. a.

Se aleseră apoi Comisiunile prevediute in Programulu acestei adunari generale; si anume:

1. Comisiunea de 3 membrii pentru revederea si esaminarea fundurilor si a ratiociniului pre anulu trecut 1877/8 DD. *Georgiu Filipu, Gavr. Trifu si Colbasi.*

2. Comisiunea de 3 membrii pentru incassarea de tacse dela membrii vechi si insemnarea membrilor noi DD. *Aless. Popu, Vasiliu Vancai si Sim. Orosu.*

3. Comisiunea de 5 membrii pentru esaminarea bugetului pre an. 1878/9 DD. *J. Moldovanu, Emericu Popu, Dr. Vu'ra, Ales. Leményi si J. Angyal.*

4. Comisiunea de 5 membrii pentru propuneri DD. *Teodoru Rosiu, N. F. Negrutiu, Fl. Marcusiu, Vasiliu Lesianu si Irodionu Labo.*

Dupa ace'a se ceti urmatoriulu telegramu :

Gher'la 4 augustu 10 ore

Presidiului Asociatiunei transilvane in Simleulu Silvaniei.

Benecuventarea Domnului asupra lucrarilor Asociatiunei nostre. Rodurile ei benefacatore sporésca cá si cele cinci bani benecuventate de salvatorele lumei. Traésca Asociatiunea !

*Administratiunea foieloru „Predicatoriulu-
„Cartile Sateanului Romanu“ si „Amiculu Familiei.“*

Ascultarãmu apoi cu mare atentiune si cu multu interesu discursulu erudit a Dlu Dr. Gregoriu Silasi despre celea mai vechi institute romane de invetiamentu, intrerumpëndulu mai adese-ori prin aplausele si aprobarile nostre. *)

Dupa acestea sedinti'a I se inchise si noi merserãmu la prandiulu comunu arangiatu pentru acésta ocasiune. Preste 200 insi — 149 barbati si 68 femei — ne împartasrãmu in acestu prandiu, intreruptu fôrte adese-ori prin toaste si vivate. Primulu toastu l'a inchinatu Dlu Baritiu intru sanetatea si glori'a Augustei Case domnitore. Urmarã apoi alte mai multe toaste pentru Presidele adunarei acestei'a si pentru indepartatulu Preside alu Asociatiunei precum si pentru Comitetulu asociatiunei, pentru cleru, pentru jurisdictiunea opidana si comitatensa, pentru femei, pentru buna-intielegerea intre nationalitati s. a. s. a.

Dupa améiadi facurãmu o excursiune pre dung'a Magurei — avute de vinie; er' sér'a luarãmu parte la balulu arangiatu cu acést'a oca-siune de pompierii orasiului, — cari inca esiserã in diu'a precedentã in gala deplena intru intempnarea nostra.

In 5 augustu, dupa serviciulu divinu la 9 ore, se deschise sedinti'a II in presenti'a unui publicu totu atatu de numerosu cá si in diu'a precedentã. Dupa verificarea protocolulu sedintiei I, Comisiunile reportara de lucrarile lor.

Ratiociniulu s'a aflatu in deplena ordine si pentru ace'a cassariulu i sa votatu absolutoriu.

---

*) Speramu ca acestu discursu interesantu se va publicã in foi'a Asociatiunei si in „Amiculu Familiei“ — pentru de a-lu cunósce si publiculu romanu, care nu a fostu de facia la acést'a adunare.

Dela membrii vechi si noi au incursu in cass'a Asociatiunei 428 fl. 25 cr. in bani gata si 200 fl. in obligatiuni publice. S'au primitu propunerile de a se ajutá Reuniunea sodaliloru romani din Clusiu si Scol'a principala romana din Lapusiulu-ungurescu si de a se arangia dupa potentia espositiuni agricole si industriale cu ocasiunea tienerei adunariloru generale ale Asociatiunei. S'a votatu bugetulu pre anulu 1878/9 precum urméza: 400 fl. remuneratinnea Secretariului I — Redactoriu foiei „Transilvani'a," — 300 fl. remuneratiunea secret. II, 200 fl. rem. Cassariului, 60 fl. rem. Bibliotecariului, 100 fl. spese cancelariale, 150 fl. rem. cancelistului, 100 fl. Chiri'a casei pentru Comitetu, 74 fl. 70 cr. pentru sporirea bibliotecei, 200 fl. spese extraordinarie; apoi urmatoriele stipendie: 70 fl. student. la sc. reale, 70 fl. stud. la sc. comerciale, 400 fl. stud. de filosofia ori tehnica in afora, 240 fl. pentru 4 stipendie a 60 fl. la studenti de pedagogia, 60 fl. la stud. de agronomia, 60 fl. la stud. gymnasistu din cottulu Dobocei, 60 fl. stip. din fond. Marinoviciu, 60 fl. din fond. Galliana, 20 fl. din fundatiunea Dimbulu, 350 fl. pentru sodali si invetiacei de meserie, 50 fl. ajutoria Reuniunei sodaliloru romani din Clusiu, 400 fl. pentru ajutorarea scóleuru misere, 100 fl. pentru scól'a principala romana din Lapusiulu unguurescu, 800 fl. pentru sectiunile scientifiche si subventiunea foiei asociatiunei, 180 fl. léf'a servitoriului cancelariei Comitetului.

Din ocasiunea stralucitei invingeri reportate pre campulu literariu la Montpellier adunarea generala tramise urmatoriulu telegramu gratulatoriu :

Domnului Vasile Alesandri

Mircesti.

Asociatiunea transilvana intrunita in adunarea s'a generala anuala in Simleulu Silvaniei ve aduce omagele s'ale pentru marele triumfu dela Montpellier prin care ati decoratu cu cunun'a nemorirei fruntea natiunei romane.

Georgiu Baritiu preside

Josifu Vulcanu secretariu.

Se cetirà apoi urmatoriele telegrame sosite intru acestu restempu :

Siomcu'a-mare 4 augustu 3 óre.

Presidiului Asociatiunei transilvane in Simleulu Silvaniei.

Impedecati in participare, ne restringemu la tramiterea salutariloru nóstre fratiesci, esprimandu-ne dorenti'a de succesu favorabile scopului maretiu ce-lu are asociatiunea.

*Andreiú Medanu, Nicolau Nilvanu,
Vasilíu Dragosiu, Florianu Nilvanu,
Joanu Cárču, Teodoru Blaga, Elia
Popu, Dr. Colceriu.*

Seghisióra 5 augustu 10 óre.

Presidiului Asociatiunei in Simleulu-Silvaniei.

Salutamu adunarea generalu cu tóta caldur'a. Dorimu cá ea se lase lumina in urm'a s'a. Repetímu rogarea nóstra de anu, consentiendu si la arangierea unei espositiuni. Pentru Comitetulu despartiametului 11

Augustu Hórsia.

In urm'a acesteia se hotari cá adunarea generala urmatoria se se tiena la Seghisióra in prim'a domineca a lunei augustu st. n. 1879.

Dupa ace'a, între espressionile de complacere generala, facu Dlu Josifu Hodosiu una revista a scóloru romane dela inceputlu infientiarei loru pâna in dílele nóstre, fiendu intreruptu, la mai multe schítie interessante, de aplausele adunarei.*)

Se alese apoi Comissiunea pentru verificarea procesului verbalu alu siedintiei acestei'a in persónele DD. Alimpiu Barbuloviciu, Vasiliu Popu si Simeonu Orosu.

Si cu acestea siedinti'a ultima a acestei adunari generale se inchise între aplausele si vivatele multímei, prin cuventulu Dlui Dr. Lucaciu, care multiamí Comitetului si membriloru Associatiunei pentru onorea ce o-au facutu Silvaniei prin intrunirea in Simleu a acestei adunari generale si Presidiului pentru intielépt'a conducere a lucrari-loru acestei adunari.

In acést'a dí Dlu Barbuloviciu intruní la més'a s'a pre Comitetulu Associatiunei si unu insemnatu numeru de membrii. Prandiulu fú veselu si toastele nu incetará decátu la sunetulu muziceí care ne chiamá la balulu arangiatu de Associatiune. Balulu a fostu fórté veselu si a tienutu pâna in dalb'a diua, candu apoi plecarámu catra casa, multiamindu DD. Alimpiu Barbuloviciu din Simleu, Georgiu Popu din Basesci, Andreiu Cosm'a din Tasnadu, Vasiliu Popu din Zelau, Joanu Popu din Cizeriu si celorualalti numerosi confrati din Silvani'a, cari se intrecurá intru a ne cascigá indestulirea si multiamirea prin bun'a primire si diligent'a ingrigire a tuturoru membriloru si óspetiloru Associatiunei.

Unele si Altele.

Pacea facuta la Berlinu au nemultiamitu si resvertitu pre mai multe popóre. — Asié între altii *Bosniacii* si *Hertiegovinénii* au redicatu armele in potriva ostirileru austro-ungare, cari au mersu se íee in stapénire acestea tierisioire; si s'au ciocnitu mai adese-ori cu acestea ostiri, lasându totu de atatea-ori campulu de lupta incarcatu cu morti si raniti din amendoue partile. Ciocnirile se repetiescu si acum la tote incercarile de inaintare a ostiriloru austro-ungare. Se díce ca între *Bosniacii* si *Hertiegovinénii* luptatori pentru libertate si neaternare se afla si o multime mare de Serbi, Muntenegrini, Albanesi, Italiani, Turci s. a. — **Serbi'a** a tramisu spre granitiile tieriei s'ale preste 20000 ostasi. — **Romani'a** pre lângá descoperirea nemultiamirei cu neindreptatirea ce i-s'a facutu prin pacea dela Berlinu, si pre langa sustienerea dreptului seu asupr'a Basarabiei, — au luat sub stapánire *Dobrogea*, acarei locuitori i-au primitu cu bratie deschise si cu multa dragoste. — In **Asi'a** se gatescu inpotriviri grosnice in tote locurile cari, dupa pacea dela Berlinu, ar' veni su stapánirea Muscanului. — *Inca ne potemu desceptá intr'o buna demanétia cu butai'a dupa capu!*

*) Vomu publicá in foiele nóstre unele schítie fórté interessante din acésta revista a Dlui Hodosiu.